

8. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Poreč, 24.–27. studenoga 2004.

Ovogodišnji su AKM seminar organizirali Hrvatsko arhivističko društvo i Odsjek za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, a središnja je tema bila upravljanje digitalnim sadržajima. Izlaganja i radionice okupili su više od stotinu i dvadeset knjižničara, muzealaca, arhivista i informatičara zainteresiranih za razmjenu praktičnih i teorijskih iskustva u svjetlu razvoja i uporabe novih tehnologija na područjima svojega djelovanja.

Trodnevni je program započeo izlaganjem Tomislava Šole o heritologiji. *Heritologija ili opća teorija baštine* definirana je kao »disciplina koja se bavi procesima spremanja i prijenosa informacija«. Istražuje prirodu kolektivne memorije i identiteta, društvene potrebe te primjenu stečenih spoznaja na djelovanje struka, institucija i akcija s područja baštine a radi njezine upotrebe u očuvanju identiteta. Kao jedinstvena teorijska osnovica djelatnosti koje se bave baštinom ona ju tumači kao neophodnu mudrost potrebnu za kvalitetni razvoj suvremenoga društva.

Ivan Bauer i Jasenka Zajec u izlaganju *Prijevod norme »ISO 5127:2001 Information and documentation – Vocabulary« na hrvatski jezik* govorili su o normizaciji i važnosti stvaranja ujednačenoga nazivlja u određenoj struci. Predstavili su rad Tehničkoga odbora DZNM/TO 46 Bibliotekarstvo, dokumentacija i informacije te prikazali različite faze rada na prihvaćanju ISO norme 5127 u hrvatskom prijevodu. Analizirali su jezičnu problematiku prevođenja stručne terminologije s engleskoga na hrvatski na sintaktičkoj, leksičkoj i semantičkoj razini te primjerima ilustrirali rješenja primijenjena u reviziji hrvatskoga prijevoda.

Vlatka Lemić u *Preuzimanju digitalnog gradiva u arhivima* predstavila je osnovne aktivnosti državnih arhiva vezane uz razvoj računalnih spisovodstvenih sustava i e-uprave, kao i djelovanje tijela javne i državne uprave u elektroničkom okruženju. Predstavljen je utjecaj suvremenih tehnologija u stvaranju zapisa na arhivske funkcije preuzimanja i zaštite gradiva, a preuzimanje digitalnoga gradiva u arhive objašnjeno je na primjeru britanskoga National Archivesa, odnosno njegovih servisa National Digital Archive of Datasets (NDAD) i UK Government Web Archive.

U izlaganju *Arhiviranje sadržaja Weba u projektima nacionalnih knjižnica* Sofija Klarin govorila je o ulozi WWW-a u multimedijском elektroničkom nakladništvu, odnosno pružanju masovnih i distribuiranih izvora informacija. Od 1996. godine nacionalne knjižnice i druge ustanove traže rješenja za očuvanje sadržaja Weba, najviše u kontekstu osiguranja obveznoga primjerka te vrste elektroničke građe, radeći pritom na definiranju kriterija odabira, dubine obuhvata i primjerenih načina snimanja i arhiviranja, opisa, pohrane, dostupnosti i osiguranja buduće čitljivosti arhivirane građe. Izloženi su različiti modeli snimanja i pohrane Weba u nacionalnim knjižnicama te projekt Internet Archive.

Zajedničkom projektu Sveučilišnoga računskog centara (Srce) te Nacionalne i sveučilišne knjižnice (NSK) pokrenutom 2003. (»Sustav za preuzimanje i arhiviranje obveznog primjerka hrvatskih mrežnih publikacija«) bila su posvećena dva izlaganja. Miroslav Milinović i Nebojša Topolščak iz Srca predstavili su rad njihova stručnoga tima na razvoju sustava za arhiviranje mrežnih publikacija nazvan DAMP-Digitalni Arhiv Mrežnih Publikacija. Izložili su izvedbu sustava DAMP i njegovu arhitekturu te opisali način realizacije i funkcionalni model sustava, načine i mogućnosti njegove uporabe te moguće pravce njegova daljnega razvoja. Sonja Pigac i Tanja Buzina opisale su rad započet 2000. u NSK na identifikaciji hrvatskih mrežnih publikacija, njihovu odabiru prema zadanim

kriterijima te bibliografskoj obradi. Budući da je zakonska obveza NSK kao depozitarne knjižnice primati i pohranjivati kao obvezni primjerak i mrežne publikacije, DAMP bi trebao osigurati optimalne uvjete za dugoročno čuvanje i uporabu mrežne građe. U dosadašnjoj fazi projekta prikupljena je građa koja je javno dostupna na Internetu, prema općim kriterijima odabira: djela hrvatskih autora objavljena u Hrvatskoj (.hr domena) i izvan Hrvatske (tema djela odnosi se na Hrvatsku; djelo je na hrvatskom jeziku; djelo je objavljeno u Hrvatskoj). Uz njih postoje i posebni kriteriji – znanstvena i stručna vrijednost građe, njezino opće kulturološko značenje te ugled i pouzdanost nakladnika – koji utječu na učestalost arhiviranja dinamične građe u digitalni arhiv.

Mirna Willer u *Prema trećoj generaciji knjižnično informacijskih sustava* izložila je tri osnovne faze prepoznate u razvoju knjižnično informacijskih sustava posljednjih 35 godina. To su:

1. integrirani knjižnični sustavi koje karakterizira povezanost funkcija knjižničnoga poslovanja unutar jednoga programskog rješenja;

2. knjižnični sustavi koji komuniciraju s drugim knjižničnim sustavima dogovorenim protokolima radi razmjene i zajedničke uporabe podataka (svojstvo im je interoperabilnost funkcija i sadržaja metapodataka) i

3. knjižnični sustavi koji se povezuju sa zasebno razvijenim funkcionalnim alatima/sustavima s područja upravljanja digitalnim objektima (spremišta elektroničke knjižnične građe) i pronalaženja i upravljanja informacijama i elektroničkim sadržajima razvijenim izvan matičnoga sustava s pomoću usluga na portalima (svojstvo im je modularnost funkcija).

Također je opisala koncept i funkcionalni model interakcije knjižnično informacijskoga sustava sa sustavom za upravljanje digitalnim objektima na primjeru interakcije sustava CROLIST i DAMP te prikazala prijedlog druge faze razvoja sustava DAMP, odnosno njegovo unapređenje i primjene.

Problematika informatičke sigurnosti u AKM domeni izlaganje je Zorana Osrečkoga, u kojem se bavio aktualnim pitanjima koje je primjena informatike donijela AKM ustanovama. Budući da su danas mnogi stručni i prateći procesi postali gotovo potpuno ovisni o informatičkoj tehnologiji, zahtjev za ispravnim i pouzdanim funkcioniranjem aplikacija u području AKM-a izrastao je u jedan od dominantnih zahtjeva s najvišim prioritetom. Prikazane su osnovne sastavnice informatičke sigurnosti (tajnost podataka, integritet podataka, raspoloživost podataka i sustava), osnovni rizici kojima su ove sastavnice izložene (namjerni napadi, nenamjerne štete, štete uzrokovane višom silom), neki koncepti rabljeni pri izgradnji sustava zaštite te organizacijske mjere potrebne pri planiranju, uvođenju i kontroli informatičke sigurnosti.

Jozo Ivanović govorio je o *Primjeni ISO standarda OAIS u dizajnu digitalnog arhiva*. Open Archival Information System (OAIS) Reference Model pruža okvir za dugoročnu pohranu informacija te se uvelike primjenjuje radi standardizacije termina, koncepata i odnosa na tom području. Kako ovaj model ne propisuje pojedinačne zahtjeve, već identificira potrebne procese i metapodatke, njegova struktura i relacijske sheme omogućuju organizaciju upravljačkih strategija i praktičnih projekata. U izlaganju je prikazano kako se implementacijom ovoga modela mogu učinkovito organizirati radni procesi i podatci potrebni za stvaranje, održavanje i primjenu digitalnoga arhiva.

Slovenski arhivisti Jože Škofljanec, Nada Čibej i Miroslav Novak u izlaganju *Implementacija mednarodni arhivskih standardov v programskem orodju InfoArh* prikazali su dosadašnji rad na razvoju ove programske aplikacije. Posebna pozornost posvećena je

strukturiranju podataka za opis osoba radi omogućivanja njihove razmjene, zajedno s pripadajućim kontekstom. Modul za unos podataka o osobama u InfoArh aplikaciji oblikovan je prema slovenskim pravnim propisima i međunarodnim arhivističkim standardima ISAAR (CPF) i ISAD(G), a računalnom je podrškom autoru zapisa omogućeno oblikovanje vlastitoga korisničkog sučelja unutar zadanih parametara.

Izlaganje *Iskanje toponimov v besedilih s sodobnimi iskaljnimi orodji* Marka Drpića bilo je posvećeno pitanjima pretraživanja bibliografskih kataloga prema geografskim odrednicama. Razina kataloškega opisa pri unosu toponima ovisna je o odluci katalogizatora, odnosno jednostavnijim opisom može se zakinuti korisnika za informaciju, a preširokim opisom znatno povećati opseg kataloga. Rješavanje tih problema s pomoću suvremene tehnologije izloženo je na načelima prototipa programa ISPRITO za traženje toponima u riječima. Združivanjem dviju tehnologija – alata za pretraživanje cijeloga teksta (full text search engines) i geografskih informacijskih sustava (GIS) dobio bi se alat koji bi ispunjavao funkcionalne zahtjeve pretraživanja prema geografskim odrednicama, uvažavajući njihove prostorne, vremenske i jezične karakteristike.

Dragutin Katalenac predstavio je *Međunarodni projekt CALIMERA u Hrvatskoj: izazovi i mogućnosti*. CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access) potiče primjenu i razvoj inovativnih tehnologija i strategija u mjesnim baštinskim (AKM) ustanovama radi približavanja jedinica baštine i omogućivanja njihove dostupnosti širem krugu korisnika. Projekt financira Europska komisija u sklopu IST FP6 (Information Society Technologies Framework Programme 6), a nastavlja se na rad i postignuća PULMAN i PULMAN XT projekata za razvijanje mreže izvrsnosti, koji su postavili temelje za promicanje najbolje prakse među baštinskim ustanovama širom Europe. U projekt se do sada uključilo 48 konzorcija partnera iz 37 zemalja, što posebice prate tehnički razvoj i inovativna rješenja koja dolaze iz IST zajednice, nacionalnih istraživanja i industrije i koja zadovoljavaju potrebe mjesnih kulturnih ustanova.

Anto Kovačević, Silvester Kmetić i Dragutin Katalenac predstavili su *Pilot projekt Digitalna knjižnica Osijek*, koji su zajednički pokrenuli Filmoteka d. o. o. Osijek, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek i tvrtka Eko-Monitor d. o. o. radi oblikovanja i izgradnje modela digitalne knjižnice u dijelu zbirke digitalnih objekata lokalne nasljedne knjižnične i druge građe. Tri su osnovne sastavnice projekta:

1. sustav digitalizacije knjižnične i druge građe uz upotrebu koračnoga skenera visoke rezolucije te indeksiranje skenirane građe kao pripreme za prihvata u digitalnu knjižnicu/ zbirku;

2. obrada nastalih digitalnih objekata s pomoću CROLIST LMS-a i osiguravanje pristupa i uporabe javno dostupnoj digitalnoj verziji dokumenta preko URL adrese, koja je sastavni dio bibliografskoga zapisa o građi/objektu u WebPAC bazi;

3. oblikovanje, izrada i test zasebnoga LMS-a digitalne knjižnice u XML formatu uz primjenu Dublin Core metadata modela kako bi se osigurala integracija sustava s najrazličitijim aplikacijama neovisno od rada središnjega informacijskog sustava.

Daljnijim razvojem predviđena je izgradnja metabaze podataka u tekstualnom obliku uz primjenu OCR sustava za pretraživanje po sadržaju dokumenta.

I ove su godine seminaristi imali mogućnost sudjelovati u radu raznovrsnih radionica:

U sklopu radionice *Kulturni turizam: mogućnosti korištenja prostora kulturnih dobara* predstavljeni su Sekcija kulturnog turizma HMD-a i Zajednice kulturnog turizma HGK, Ured za kulturni turizam pri HTZ-u, Uprava za sustav turističkih zajednica i selektivne oblike

turizma Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka RH, Dom Ladislava Ružičke, projekt "BATANA" te različite aktivnosti i inicijative na području osmišljavanja novih kulturnih sadržaja kao sastavnoga dijela turističke ponude.

Radionica *AKM zgrade kao kulturna dobra-konzervatorska i muzejska dokumentacija* bila je posvećena AKM zgradama koje su spomenici kulture. Njih je, prema Zakonu o muzejima i Zakonu o zaštiti i očuvanja kulturnih dobara, potrebno registrirati, obraditi i valorizirati preko odgovarajuće dokumentacije, pa su u okviru radionice prikazani dokumentacijski oblici koji se vode u muzejima i u zavodima. Raspravljalo se o mogućnosti razmjene podataka između takvih ustanova te se pokušalo dati smjernice za dokumentiranje AKM zgrada kao dijela graditeljske baštine koji, s obzirom na svoju specifičnu namjenu, zahtijeva kompleksniji pristup od ostalih građevina, kao i smjernice za osiguranje dostupnosti dokumenata (digitalizacijom građe te online baza podataka).

U radionici *Dokumentacija u restauriranju* prikazani su načini vođenja dokumentacije o konzervatorsko-restauratorskim radovima u Središnjem laboratoriju za konzervaciju i restauraciju HDA, u Odjelu zaštite i pohrane knjižnične građe NSK i Restauratorskoj radionici za slikarstvo i polikromnu plastiku MUO. Stručnjaci iz različitih ustanova govorili su o restauriranju pisane baštine oštećene od plijesni, fotodokumentaciji u restauriranju, pitanjima dokumentarne fotografije te različitim problemima osmišljavanja i primjene dokumentacijskih modela u teoriji i praksi.

Svrha radionice *Od projekta do digitalne zbirke* bila je razložiti elemente projekata digitalizacije u kontekstu organizacijskih i stručnih zahtjeva koji se javljaju pri oblikovanju različitih digitalnih zbirki. Razmatrani su utjecaji na ukupno poslovanje, radne procese, organizaciju i raspodjelu resursa ustanove koja se odluči za takav projekt, na oblikovanje usluga korisnicima i zahtjeve koji se mogu postaviti stručnjacima. Predstavljene su smjernice za pokretanje projekata, organizacija i provođenje projekta masovne digitalizacija građe u većoj instituciji, a i specifičnosti projekata digitalizacije manjega opsega, prednosti i poteškoće sudjelovanja u međunarodnim projektima digitalizacije te specifični aspekti digitalizacije gradiva s prozirnih medija.

Radionica *Digitalne zbirke i korisnici* imala je za cilj potaknuti raspravu o odnosu korisnika i postojećih digitalnih zbirki. U posljednjih desetak godina više je pozornosti posvećivano organizacijskim, tehničkim, financijskim i drugim problemima oblikovanja digitalnih zbirki, dok je pitanje odnosa korisnika i postojećih zbirki postalo aktualnom temom tek u novije vrijeme. U okviru te teme izdvojena su pitanja: oblici pristupa i ograničenja pristupa digitalnim zbirkama povezani sa svrhom njihova nastanka, očekivana funkcionalnost zbirki, dizajn sučelja (pretraživanje, navigacija itd.), preuzimanje sadržaja u različitim formatima, konverzija građe u druge formate, upravljanje prikazima objekata, povezivanje sadržaja jedne zbirke sa sadržajima drugih zbirki (npr. OpenURL i sl.), vrjednovanje digitalnih zbirki općenito i ocjenjivanje kvalitete odnosa korisnik–digitalna zbirka.

U sklopu radionice *Opis zbirki* predstavljeni su Registar arhivskih fondova i zbirki RH koji vodi HDA, Registar muzejsko-galerijskih ustanova u Hrvatskoj koji vodi MDC te različiti registri/katalozi o knjižnicama i knjižnom gradivu u Hrvatskoj. Opis zbirki i praktični primjeri prikazani su na primjeru škotske kulturne mreže CroColNet.

Vlatka Lemić